

УДК [37.035:355.01] : 316.6

ФЕДОРЕНКО В. В.,
здобувач кафедри філософії
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
(Житомир, Україна) nsfedorenko@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

У статті запропоновано соціально-філософський аналіз сутності, структури, принципів, функцій оцінки ефективності військово-правового виховання військовослужбовців Збройних Сил України. Особлива увага зосереджена на розгляді методологічних основ оцінки, виходячи з її ролі та місця у структурі процесу військово-правового виховання та типологізації оцінки.

Ключові слова: *військове-правове виховання, методологія, ефективність, цінність, суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки, еквівалент, структура оцінки, принципи, функції, типологізація оцінки.*

Останні події в Україні, пов'язані з проведенням антитерористичної операції, показали суттєві недоліки в організації українського війська, насамперед у площині організації військово-правового виховання військовослужбовців Збройних Сил України та методів підвищення його ефективності. Військово-правове виховання у Збройних Силах України має відповідати і викликам нового виду війни – інформаційної війни. Реалії сучасного буття свідчать, що вплив інформаційної зброї безпосередньо на свідомість людини дозволяє успішно реалізовувати мету дезінтеграції супротивника.

Ефективність ведення інформаційної війни залежить від професійної та морально-психологічної підготовки особового складу. В цих умовах особливої уваги набуває стан духовного життя українських воїнів, який пов'язаний зі станом духовного життя усього суспільства і є його невід'ємною складовою. Стан духовного життя збройних сил характеризується способами формування, розподілу і споживання духовних цінностей українського суспільства, яке функціонує і розвивається в інтересах формування відданих патріотів України, забезпечення виконання ними військового обов'язку щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності нашої Батьківщини. Як слушно констатує М. Требін, важливо мати на увазі й те, що духовне життя української армії відчуває на собі вплив специфічного виду діяльності – військової діяльності [9, с. 236]. Ці обставини потребують, як підкреслює професор І. Рущенко, по-новому оцінити роль соціально-гуманітарного знання і військово-правового виховання [8, с. 28-29].

Це потребує своєчасного вирішення цілого ряду проблем як теоретичного так і практичного характеру. Серед них особливої уваги заслуговує, на наш погляд, розгляд методологічних основ оцінки

ефективності військово-правового виховання військовослужбовців. Вони набувають ще більшої актуальності з огляду на те, що в умовах повсякденної діяльності військ психічні порушення спостерігаються у 4-6 % особового складу, за умови виконання навчально-бойової діяльності – у 15-20 % особового складу, в умовах реального бою – в 30-86% від особового складу у залежності від інтенсивності боїв та кількості поранених і вбитих) [2, с. 62].

Вказана оцінка, будучи основним інструментом контролю висновків про результативність процесу виховання, в сучасних умовах набуває великого суспільного, морально-емоційного та стимулюючого значення. Вона є тим «імпульсом зворотного зв'язку», на підставі якого суттєво змінюється зміст стратегії і тактики удосконалення військово-правового виховання в українському війську на майбутній період.

Аналіз реальної військової практики показує, що в даний час не існує типових методик розрахунку комплексної оцінки ефективності військово-правового виховання військовослужбовців Збройних Сил України. Такий стан справ не дозволяє забезпечити повноту та об'єктивність оцінки. У зв'язку з цим особливого значення набувають методологічні основи дослідження вказаної проблеми. Це вимагає розгляду її сутності, структури, принципів, функцій і основ типологізації. Окрім цього, вона повинна бути придатною для використання різними за специфікою та рівнями ієрархії військовими кадрами. Дана проблема вже тривалий час перебуває в центрі уваги багатьох як вітчизняних так і зарубіжних науковців: Ч. Бернарда, В. Бондаренко, В. Брожика, Ю. Граніна, В. Гончарова, П. Дракера, Г. Саймона, А. Колот, В. Корженко, С. Кулікова, Б. Морознікова, М. Козяр, І. Романченко, С. Шапошнікової, В. Ягупова та ін. В цих працях знайшли відображення окремі аспекти проблеми оцінки ефективності виховання. Поряд з цим залишається і чимало невивчених і суперечливих питань методологічного характеру.

Філософсько-соціологічний аналіз військово-правового виховання показує, що одним з важливих елементів структури процесу виховання є оцінка, яка перебуває у складному діалектичному зв'язку з іншими елементами і постає специфічним інструментом його подальшого удосконалення.

Оцінка ефективності військово-правового виховання, як свідчить вивчення реальної практики, підсумовує глибинні рівні пізнання виховної роботи з військовослужбовцями, дозволяє визначити нові шляхи удосконалення організації військово-правового виховання та його пізнання, виробити для них практичні дійові заходи, знайти ефективні теоретичні засоби. Оцінка сприяє вивченню особового складу, інтенсифікації процесу військово-правового виховання, що складає один зі статутних обов'язків командирів. Як наслідок, оцінка ефективності військово-правового виховання є одним із засобів його удосконалення. В цьому нас переконує досвід багатьох офіцерів, які займаються навчанням і вихованням. Результати проведеного соціологічного дослідження у військово-навчальних

Методологічні основи оцінки ефективності військово-правового виховання військовослужбовців у контексті соціально-філософського аналізу

зкладах доводять, що всі опитані командири курсантських підрозділів здійснюють оцінку ефективності військово-правового виховання. Більше того, 81.8 % опитаних вважають, що своєчасність, об'єктивність, реальність оцінки ефективності військово-правового виховання і подолання формалізму в її здійсненні є однією з основних умов підвищення ефективності військово-правового виховання. Водночас на питання: «Чи володієте Ви необхідними знаннями про оцінку ефективності військово-правового виховання?» – 66.9 % відповіли, що їм не вистачає таких знань (командири курсантських підрозділів – 62.9 %, курсанти – 75 %), а 7.8 % відповіли, що зовсім не мають таких знань (викладачі, командири курсантських підрозділів – 2.6 %, а курсанти – 12.9 %).

В багатьох випадках завдяки саме відсутності цих знань призводить до того, що оцінка здійснюється командирами, викладачами, самими курсантами на емпіричному рівні. Це зумовлює суб'єктивність оцінки та її емоційне забарвлення, що у свою чергу, є причиною недооцінки її практичної і теоретичної значущості. Окрім того, оцінку найчастіше пов'язують з кількісною характеристикою ефективності військово-правового виховання, що реалізується у вивченні кількості запланованих заходів в планах командирів підрозділів щодо військово-правового виховання, їх періодичності. Наслідком цього є неповнота та однобічність оцінки елементів військового виховання.

Поряд з цим в науковій літературі значна частина робіт присвячена аналізу сутності і ролі оцінки морального виховання, що нерідко ототожнюється з вихованням особистості загалом. У цих дослідженнях у різній мірі відображені лише окремі аспекти оцінки ефективності військово-правового виховання.

Запропоновані роботи лише частково відображають проблему оцінки ефективності військово-правового виховання. Реальний же процес оцінки цього типу виховання є значно багатшим і багатогранним. Між тим велика кількість його граней не знаходить теоретичного висвітлення ні в загальній теорії оцінок, ні в оцінці виховання взагалі, ні в оцінці окремих його сторін. Маються на увазі питання високого ступеня загальності: сутності оцінки ефективності військово-правового виховання, її структури, типологізації, принципів, функцій і критеріїв оцінки ефективності військово-правового виховання.

Вивчення цих питань вимагає звернення до засобів філософії, насамперед аксіології. Оцінювання є суб'єктивним засобом вираження цінності об'єкта. Оцінювання ефективності військово-правового виховання є одним з видів вираження цінності об'єкта. Відтак її сутності можливе через виділення загального і одиничного. Загальне існує в одиночному. Такий підхід дозволяє усвідомити сутність оцінки ефективності військово-правового виховання як єдність загального (стійкого) і специфічного (мінливого). Специфічність оцінки ефективності військово-правового виховання полягає у здійсненні оцінки в системі військової організації. Тому правомірно говорити про її особливості, обумовлені загальними для будь-

якого виховного процесу моментами, а також про особливості, визначені організацією, в якій вона здійснюється.

Досвід практичної діяльності командирів переконливо свідчить, що в процесі військово-правового виховання оцінка його ефективності здійснюється в результаті порівняння, співставлення знань про реальну ефективність військово-правового виховання з існуючими у суб'єкта виховання уявленнями про те, якою вона повинна бути. Як наслідок, – оцінка ефективності військово-правового виховання – це результат порівняння, оскільки, як відомо, все пізнається в порівнянні. Враховуючи, що оцінка – завжди процес, то порівняння є сутнісною і необхідною фазою оцінювального процесу. Цю особливість оцінки підкреслюють практично всі дослідники.

Отже, оцінювання ефективності військово-правового виховання завжди пов'язане з порівнянням, хоча не кожне порівняння є оцінкою. Наприклад, констатація того факту, що в одному підрозділі є більше майстрів військової справи, а ніж в іншому, ще не є оцінкою. Проте таке порівняння постає умовою оціночних суджень. Таке порівняння можливе за умови виконання щонайменше двох умов. Порівнюватися повинні реальні предмети. А для цього необхідно пізнати реальну ефективність військово-правового виховання, тобто відобразити її в певних поняттях, а потім порівняти з тією ефективністю, яка задовольняє потреби суб'єкта, також відображені в поняттях. Другою умовою є наявність необхідного еквівалента оцінки, вираженого у певних поняттях.

На нашу думку, в якості еквівалента можуть виступати науково обґрунтовані уявлення суб'єкта оцінки про кінцевий результат процесу військово-правового виховання і про те, яким повинен бути цей процес. Отже, враховуючи, що відображення реального процесу військово-правового виховання в певних поняттях – це і є процес пізнання ефективності військово-правового виховання в її двох вимірах як ефективності самого процесу військово-правового виховання, так і ефективності, що виражається в кінцевому результаті. Цей процес пізнання передуює оцінці, яка передбачає порівняння уже пізнаного кінцевого результату і реального процесу військово-правового виховання з науково обґрунтованими уявленнями суб'єкта про те, якими вони повинні бути. Відтак ці уявлення постають мірою чи нормою і тим самим дозволяють суб'єкту перейти до оціночного судження.

Результатом такого порівняння є «суб'єктивний образ об'єктивної реальності», у даному випадку реальності виключно суспільної. Але цим не вичерпується роль порівняння, оскільки дозволяє лише визначити соціальну значимість пізнаного. Необхідно також враховувати, що процес порівняння здійснює суб'єкт і при цьому залишає на ньому відповідний «відбиток».

Цей «відбиток» проявляється, по-перше, в емоційному забарвленні суб'єктом результату порівняння. Оцінювання тісно пов'язане з емоціями людини. В ньому завжди відображається відношення самого суб'єкта оцінки

Методологічні основи оцінки ефективності військово-правового виховання військовослужбовців у контексті соціально-філософського аналізу

до об'єкту. Емоції начебто відображають уявний образ об'єкта, слугуючи своєрідною лінзою і змінною, крізь яку то збільшується еквівалент чи зменшується об'єкт оцінки. Тому свідоме формування суб'єктом виховання у себе необхідних для справи виховання соціально-психологічних якостей постає запорукою об'єктивності в оцінці виховної роботи з підлеглими. Проте абсолютизувати емоційну основу порівняння не можна, а тим паче видавати її за єдиний критерій оцінки, ставлячи під сумнів когнітивний зміст оціночних суджень.

По-друге, у цьому порівнянні проявляється цілеспрямованість його здійснення з боку суб'єкта військово-правового виховання. Спрямованість суб'єкта у досягненні поставленої мети є результатом активності, за допомогою якої він усвідомлює свої потреби і можливості їх задоволення. На основі цього проектується ідеальні умови організації процесу військово-правового виховання, які могли б оптимально задовольнити його потреби. Але все це – загальне знання про оцінку, яке в рівній мірі характеризує процес будь-якого виду оцінки, зокрема оцінки ефективності військово-правового виховання.

Визначення предметної цінності здійснюється шляхом порівняння морально-бойових якостей, які характеризують особистість конкретного військовослужбовця, з певним зразком – військово-професійною моделлю морально-бойових якостей. Цінність ефективності військово-правового виховання має об'єктивний характер, оскільки створюється в процесі суспільно-історичної практики. Хоча її об'єктивне значення для суб'єкта виховання може їм і не усвідомлюватися. Форма оцінки завжди суб'єктивна і виражає настрій її автора, його життєвий і практичний досвід. Практика доводить: якщо робиться об'єктивна за змістом оцінка ефективності виховної роботи у підрозділі, що викриває всі недоліки в процесі виховання, а її суб'єктивна форма виражає діловий настрій офіцера, його намір позбутися недоліків, то це передається підлеглим, створює такий же настрій у більшості з них, і оцінка стає дієвою. Але якщо такий настрій у офіцера відсутній, це позначається на емоційній оцінці і на сприйнятті її змісту підлеглими, знижуючи її ефективність.

Засадами для визначення ціннісної предметності ефективності військово-правового виховання постають потреби суб'єкта виховання у відповідному спектрі і рівні розвитку морально-бойових якостей військовослужбовців, які дозволили б йому якісно виконувати свої службові обов'язки. Потреби виступають основним фактором, що спонукає до дії суб'єкта щодо оцінки ефективності військово-правового виховання, а опосередковано і фактором, що мотивує оціночний процес. Але, потреби на засадах яких здійснюється оцінка ефективності військово-правового виховання, не являють собою незмінну і нічим не обумовлену константу, оскільки є детермінованими розвитком військової справи. Тобто вони розвиваються історично.

Так, сучасний етап становлення Збройних Сил України повинен змінити і потреби суб'єктів виховання. Проте аналіз реальної практики

доводить, що цей процес йде повільно. Командири різних рівнів ще глибоко не усвідомили необхідність приведення змісту учбово-виховного процесу у відповідність з характером сучасної військової боротьби. Потреби суб'єкта є тією основою, на якій формуються інтереси суб'єкта. Інтерес відрізняється зосередженістю на певному предметі, процесі, явищі. Потреба виявляє себе в інтересах у формі надання переваги певним цінностям при здійсненні вибору і, навпаки, потреба є результатом заснованого на інтересі віддання переваги тим цінностям, які суб'єкт вважає складовою частиною життєвого оптимуму. У процесі оцінки ефективності військово-правового виховання механізм «потреба-інтерес» матеріалізується у виборі оціночного еквіваленту, який постає єдиною ланкою між об'єктом і суб'єктом оцінки.

Основним об'єктом оцінки ефективності військово-правового виховання виступає конкретний військовослужбовець (група військовослужбовців) з уже сформованим спектром і рівнем розвитку морально-правових і бойових якостей і реальний процес військово-правового виховання. Суб'єктом оцінки є, по перше, сам суб'єкт виховання, по-друге, всі, хто наділені правом оцінки (керівники різних ланок, перевіряючі). У Збройних Силах України суб'єктами оцінки ефективності військово-правового виховання є: командир, органи виховної роботи, військові колективи. Військові колективи виступають суб'єктом оцінки за умови наявності в них здорових традицій і правильних взаємовідносин. Всі вони вирішують єдині загальні завдання, домагаються єдиної виховної цілі і відповідно оцінюють ефективність її досягнення.

Отримані знання про предмет оцінки ефективності військово-правового виховання, її засади, об'єкт і суб'єкт оцінки дозволяють перейти до аналізу її структури. Аналіз реального процесу оцінки ефективності військово-правового виховання, практичного досвіду великої кількості офіцерів, проведений в ході соціологічного дослідження, показав що структуру оцінки ефективності військово-правового виховання можна уявити взаємодією таких її елементів, як об'єкт оцінки, суб'єкт оцінки, еквівалент оцінки, засада оцінки. Засадою оцінки виступає потреба суб'єкта оцінки в такій організації процесу військово-правового виховання, яка відповідає його закономірностям і дозволяє виховувати у військовослужбовців відповідний спектр і рівень розвитку морально-бойових якостей, що відповідають вимогам сучасного бою.

Поняття структури оцінки ефективності військово-правового виховання спрямоване не лише на визначення її елементного складу, а й на виявлення стійких взаємовідносин елементів: відношень взаємодії, будови, функціонування, розвитку та ін.

Таким чином, виявлення загального і специфічного в процесі оцінки ефективності військово-правового виховання дозволяє зробити висновок, що військова практика створює різного роду цінності, вона ж відтворює і потреби, які знаходять відображення в інтересах суб'єктів і обумовлюють тим самим вибір оціночного еквівалента. Таке розуміння сутнісних рис і

Методологічні основи оцінки ефективності військово-правового виховання військовослужбовців у контексті соціально-філософського аналізу

структури оцінки ефективності військово-правового виховання дає можливість дати наступне її визначення. *Оцінка ефективності військово-правового виховання – це специфічне відношення її суб'єкта, що виражає в понятійній формі, до реальної ефективності військово-правового виховання, в результаті якого відбувається порівняння даної ефективності з еквівалентом на основі вибору його в якості критерію задоволення потреби в формуванні у військовослужбовців такого спектру і рівня розвитку морально-правових і бойових якостей, які дозволили б їм бездоганно виконувати свій військовий обов'язок.*

Дане визначення відображає сутність процесу оцінки ефективності військово-правового виховання. Разом з тим воно є умовою його подальшого розвитку. Природно, що в процесі такого пізнання оцінки ефективності військово-правового виховання можуть виникати інші її визначення, в яких будуть зафіксовані знання інших її сторін. Знання оцінки ефективності військово-правового виховання не може бути обмежено тільки розумінням її сутностей і особливостей. Реальний процес оцінки ефективності військово-правового виховання є більш складним і з необхідністю ставить питання всебічного його вивчення. Дане положення орієнтує дослідника на пізнання інших атрибутів оцінки ефективності військово-правового виховання. До належать принципи, функції і критерії оцінки ефективності військово-правового виховання, на основі яких вона здійснюється. Всі атрибути оцінки ефективності військово-правового виховання у своїй взаємодії складають певну цілісність.

Цілісний підхід до вивчення оцінки ефективності військово-правового виховання передбачає з'ясування вихідних принципів її здійснення, оскільки сама практика показує, що справа ця надто складна. Дані проведеного дослідження показали, що, по-перше, суб'єкти виховання керуються вельми обмеженим числом принципів, а деякі з них не виразно їх уявляють. По-друге, відсутня чітка система принципів оцінки ефективності військово-правового виховання. Методологічні принципи оцінки ефективності військово-правового виховання є системою всезагальних філософських, загальнонаукових і специфічних правил і ціннісних норм. На загальнофілософському рівні провідну роль відіграють основні принципи діалектики, і, в першу чергу, принципи загального зв'язку і розвитку, системності, сходження від абстрактного до конкретного, єдності історичного і логічного та ін.

Серед загальнонаукових принципів найбільш важливим, стрижневим принципом оцінки ефективності військово-правового виховання є принцип наукової об'єктивності. Об'єктивність передбачає в оцінці ефективності військово-правового виховання врахування усіх зв'язків і відношень. Зрозуміло, що у повній мірі об'єктивності і всебічності досягти неможливо, проте прагнення до них дасть змогу запобігти багатьох помилок.

Оцінка ефективності військово-правового виховання багато в чому визначається принципом конкретно-історичного підходу. Застосування цього принципу означає розгляд і оцінку не якоїсь вигаданої абстракції, а вже

реально існуючої ефективності військово-правового виховання, що відповідає певному періоду розвитку суспільства, Збройних Сил України. Даний принцип орієнтує суб'єктів на оцінку ефективності військово-правового виховання, виходячи з концепції розбудови Збройних Сил України.

Принцип єдності теорії і практики і оцінці ефективності військово-правового виховання визначає необхідність постійного врахування в ній основних проблем військово-правового виховання, виключає можливість абсолютизувати оцінку як плід виключно людської думки. Цей принцип передбачає, що теорія оцінки ефективності військово-правового виховання повинна об'єктивно і своєчасно відображати сам процес військово-правового виховання, спиратись на нього. Водночас філософський аналіз ефективності військово-правового виховання потребує в процесі його оцінки врахування принципу творчого підходу, в межах якого враховується вища форма активності і самостійної діяльності людини.

Поряд з цим на основі принципу повноти оцінки ефективності військово-правового виховання, її кількісно-якісної характеристики оцінюється не тільки внутрішня визначеність ефективності військового виховання, тобто його якість, а й кількісна сторона – сукупність властивостей, що характеризують ступінь, стадії, рівні розвитку. У взаємозв'язку цих оцінок проявляється їх міра, що виражає єдність кількісно-якісної визначеності аксіологічного судження. Безпосередньо з даним принципом пов'язаний принцип системного підходу, застосування якого дозволить адекватно відобразити усю різноманітність явищ і процесів в оцінці ефективності військово-правового виховання, що сприяє подальшому вдосконаленню усієї системи виховної практики. Крім названих принципів належить виділити і специфічні принципи оцінки ефективності військово-правового виховання: принцип розвитку суб'єктивності в об'єктивність, принцип вибору, принцип відповідності, принцип обумовленості оцінки потребами військової практики, принцип залежності оцінки ефективності військово-правового виховання від умов, в яких здійснюється процес військово-правового виховання і т.д.

Зазначені принципи оцінки витворюють певну систему, оскільки вони взаємодіють між собою і відображають зв'язки, що існують в процесі військово-правового виховання у крайньому випадку у трьох «вимірах»: суб'єкт-об'єкт, мета-засіб-результат, система військово-правового виховання-система виховання. Важливим атрибутом оцінки ефективності військово-правового виховання постають її функції. До найважливіших функцій оцінки ефективності військово-правового виховання відносять: регулятивну, індикаторну, прогностичну, виховну, нормативну і аксіологічну. Аксіологічна функція оцінки ефективності військово-правового виховання – є основною, визначальною її функцією. Оцінка ефективності військово-правового виховання ставить за кінцеву мету виявлення значущості, цінності як наявних у об'єкта виховання спектру морально-

Методологічні основи оцінки ефективності військово-правового виховання військовослужбовців у контексті соціально-філософського аналізу

правових і бойових якостей, рівня їх розвитку, так і самого процесу військово-правового виховання.

Регулятивна функція оцінки проявляється в тому, що здійснює регуляцію відповідності цілей, змісту і результатів виховного процесу. Індикаторна функція оцінки ефективності військово-правового виховання дозволяє відстежувати відношення між суб'єктом і об'єктом виховання, оскільки в оцінці знаходить своє відображення не тільки результат військово-правового виховання, за яким ми робимо висновок про його ефективність, а й розкривають себе, цілі, засоби виховного процесу.

Прогностичну функцію оцінки ефективності військово-правового виховання реалізувати досить складно. Це пояснюється тим, що ми оцінюємо рівень розвитку морально-бойових якостей в умовах мирного часу, коли саме оптимальне модулювання бойової обстановки не дозволяє відтворити реальну картину сучасного бою із застосуванням як високоточної зброї, так і зброї масової поразки. Адже цей прогноз повинен відповідати прояву реального рівня розвитку морально – бойових якостей в умовах військового часу. Звідси – підвищена вимогливість до точності прогнозу у необхідному спектрі і рівні розвитку морально – правових і бойових якостей як результату оцінки. Виховна функція оцінки тісно пов'язана з прогностичною й іншими функціями і в певних відношеннях «перетинається» з ними. Об'єктивна і справедлива оцінка рівня розвитку морально-правових і бойових якостей у об'єкта виховання постає стимулом соціальної активності як для вихованців, так і для вихователів. Так, позитивна оцінка вихователем вчинків і дій вихованця, схвалення його успіхів у виконанні військового обов'язку перед Батьківщиною окрилює його, формує у нього почуття власної гідності, сповнює вірою у свої сили.

Нормативна функція оцінки ефективності військово-правового виховання полягає в тому, що в ній виражена міра оцінюваних морально-правових і бойових якостей та її відхилення від відповідної норми, яка виражена в моделі військовослужбовця, тієї або іншої військової спеціальності, і у відповідності способів виховного впливу закономірностям процесу виховання. Отже, необхідно суб'єкта виховання озброїти такою методикою оцінки, яка сприяла б найбільш повній реалізації основних її функцій.

На нашу думку, типологізувати оцінку ефективності військово-правового виховання можна по чотирма засадами: за суб'єктом оцінки, в структурному плані, у відповідності з її функціями і в змістовному плані. Розглянемо типологізацію оцінки за цими засадами. Типологізація оцінки за суб'єктом оцінки виходить з ідеї, що в широкому розумінні суб'єкт оцінки може виступати в якості індивіда і в якості колективу. Відтак і оцінка може бути індивідуальною (оцінка начальника, оцінка підлеглого, самооцінка і т.д.), колективною (оцінка первинного військового колективу, експертна оцінка, суспільна і т.д.), безпосередньою (оцінка командира відділення, командира взводу, командира роти) і опосередкованою (оцінка представника командування, відділу виховної роботи, особи, що інспектує і т.д.).

Типологізація оцінки ефективності військово-правового виховання в структурному плані базується на ідеї, що структурна оцінка може бути частковою, особистісною й інтегральною. Необхідність такої типологізації виходить з ідеї, що суб'єкту доводиться в процесі виховання оцінювати і окремі дії підлеглих, і наявність будь-якого одного із морально-правових і бойових якостей, і рівень його розвитку, і увесь спектр і рівень розвитку морально-бойових якостей. Ці оцінки знаходять своє вираження у відповідних видах: часткова – оцінка будь-якої дії, особистісна – оцінка одного із морально-правових і бойових якостей особистості військовослужбовця. Натомість типологізація оцінки ефективності військово-правового виховання у функціональному плані за основу поділу має функції, які здійснює військово-виховання – регулюючу, кількісну, якісну, прогностичну, виховну. Відзначимо, що найбільш затребуваною у контексті аналізу проблематики військового виховання є типологізація оцінки ефективності військово-правового виховання у змістовному плані (оцінка кінцевого результату, оцінка процесу військово-правового виховання, заохочення, покарання, критика, самокритика).

Загалом здійснений аналіз проблеми оцінки ефективності військово-правового виховання і запропонований варіант вирішення дозволяють, на наш погляд, зробити наступні висновки. По-перше, оцінка ефективності військово-правового виховання впливає із аксіологічної функції свідомості, яка обумовлена самою діяльністю людини. Постійна потреба суб'єкта оцінки у певному спектрі і рівні розвитку морально-правових і бойових якостей, що визначається вимогами сучасного бою, породжує не менш постійні протиріччя між метою, засобами її досягнення і отриманими результатами, що, в свою чергу, завжди ставить суб'єкта перед вибором або зміною цілі, засобів результатів. Тому оцінка ефективності військово-правового виховання – це специфічне відношення суб'єкта, що виражене у понятійній формі, до реальної ефективності військово-правового виховання, в результаті якого відбувається порівняння даної ефективності з еквівалентом на основі вибору його в якості критерію задоволення потреби у формуванні у військовослужбовців такого спектра і рівня розвитку морально – правових і бойових якостей, які дозволили б їм бездоганно виконувати свої обов'язки у військах.

По-друге, світоглядною і методологічною основою наукової організації оцінки ефективності військово-правового виховання є знання системи її принципів. Опанування принципами дає загальну орієнтацію, але ні в якому разі не звільняє суб'єкта оцінки від прояву самостійності, особистих пошуків. По-третє, основними функціями оцінки ефективності військово-правового виховання є: регулятивна, індикаторна, прогностична, виховна, аксіологічна, нормативна. Глибоке знання суб'єктом оцінки її основних функцій сприяє їх більш повній реалізації в процесі оцінки, що значно підвищує її дієвість. По-четверте, типологізація оцінки ефективності військово-правового виховання говорить про різноманітність оцінок, складності і суперечності процесу

Методологічні основи оцінки ефективності військово-правового виховання військовослужбовців у контексті соціально-філософського аналізу

оцінки, можливої її неоднозначності і орієнтує на пошук шляхів її оптимізації, а відповідно і підвищення її дієвості.

Список використаних джерел

1. Ануфрієв Е. А. Социальная активность личности / Е. А. Ануфрієв // Ануфрієв Е. А. Социальный статус и активность личности. – М.: Издательство Московского университета, 1984. – С. 198 – 259.; Гранин Ю. Д. О гносеологическом содержании понятия «оценки» // Вопросы философии. – 1997. – № 6. – С. 63 – 76.
2. Зеленков М. Ю. Морально-психологический фактор и обороноспособность страны // Военная мысль. – 2000. – №2. – С. 61 – 64.
3. Коврижных И. В. Анализ и оценка эффективности управления в организации / И. В. Коврижных. – Барнаул: АФ Сиб АГС, 2006. – 86 с.
4. Корженко В. В. Філософія виховання: зміна орієнтацій: Монографія / В. В. Корженко. – К.: УАДУ, 1998. – 303 с.
5. Кузнєцов Ю. Психологія для учасників АТО // Військо України. – 2014. – № 9 (168). – С. 30 – 35.
6. Куліков С. П. Огляд наукових підходів щодо вибору критеріїв оцінки ефективності складних систем / С. П. Куліков, Д. Л. Іщенко, Р. А. Андрощук // Збірник наукових праць ЦНДУ ЗС України. – К., 2001. – №1(14). – С. 219 – 225.
7. Новиков Д. А. Методология управления / Д. А. Новиков. – М.: Либликом, 2011. – 128 с.
8. Руценко І. П. Війна і соціологія // Оборонний вісник. – 2014. – №7. – С. 28. – 35.
9. Требін М. П. Армія та суспільство: соціально-філософський аналіз взаємодії в умовах трансформації / М. П. Требін. – Х.: «ІНЖЕК», 2004. – 404 с.
10. Шапошникова С. В. Методы оценки эффективности управления организацией / С. В. Шапошникова. – Воронеж: Воронежский государственный технический университет, 2008. – 170 с.

REFERENCES

1. Anufriev E. A. Sotsialnaya aktivnost lichnosti [Social activity of personality] / E. A. Anufriev // Anufriev E. A. Sotsialnyiy status i aktivnost lichnosti. – M.: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1984. – S. 198 – 259; Granin Yu. D. Ognoseologicheskomsoderzhaniiponyatiya «otsenki» [About gnosiological maintenance of concept of «estimation»] // Voprosyifilosofii. – 1997. – № 6. – S. 63 – 76.
2. Zelenkov M. Yu. Moralno-psihologicheskiiy faktor i oboronosposobnost strany [Morally-psychological factor and defensive capacity of country] // Voennaya myisl. – 2000. – № 2. – S. 61 – 64.
3. Kovrizhnyih I. V. Analiz i otsenka effektivnosti upravleniya v organizatsii [An analysis and estimation of management efficiency are in organization] / I. V. Kovrizhnyih. – Barnaul: AF Sib AGS, 2006. – 86 s.
4. Korzhenko V. V. Filosofiiya vykhovannia: zmina oriientatsii: Monohrafiia [Philosophy of education : change of orientations : Monograph] / V. V. Korzhenko. – K.: UADU, 1998. – 303 s.
5. Kuznietsov Yu. Psykholohiia dlia uchasnykiv ATO [Psychology is for the participants of ATO] // Viisko Ukrainy. – 2014. – № 9 (168). – S. 30 – 35.
6. Kulikov S. P. Ohliad naukovykh pidkhodiv shchodo vyboru kryteriiv otsinky efektyvnosti skladnykh system [Review of scientific approaches in relation to the choice of criteria estimation efficiency of the difficult systems] / S. P. Kulikov, D. L. Ishchenko, R. A. Androshchuk // Zbirnyk naukovykh prats TsNDU ZS Ukrainy. – K., 2001. – №1(14). –

S. 219 – 225.

7. Novikov D. A. *Metodologiya upravleniya [Management methodology] / D. A. Novikov. – M.: Librokom, 2011. – 128 s.*

8. Ruschenko I. P. *Viyna i sotsiologiya [War and sociology] // Oboronniy visnik. – 2014. – № 7. – S. 28 – 35.*

9. Trebin M. P. *Armiya ta suspilstvo: sotsialno-filosofskiy analiz vzaemodiyi v umovah transformatsiyi [Army and society : socialphilosophical analysis of co-operation in the conditions of transformation] / M. P. Trebin. – H.: «INZhEK», 2004. – 404 s.*

10. Shaposhnikova S. V. *Metody otsenki effektivnosti upravleniya organizatsiy [Methods of estimation of management efficiency by organization] / C. V. Shaposhnikova. – Voronezh: Voronezhskiy gosudarstvennyy tehnicheskiy universitet, 2008. – 170 s.*

ФЕДОРЕНКО, В. В. - соискатель кафедры философии Житомирского государственного университета имени Ивана Франка
(Житомир, Украина) nsfedorenko@ukr.net

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВОЕННО-ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКОГО АНАЛИЗА

В статье предложен социально-философский анализ сущности, структуры, принципов, функций оценки эффективности военно-правового воспитания военнослужащих Вооруженных Сил Украины. Особое внимание сосредоточено на рассмотрении методологических основ оценки, исходя из ее роли и места в структуре процесса военно-правового воспитания и типологизации оценки.

Ключевые слова: *военно-правовое воспитание, методология, эффективность, ценность, субъект оценки, объект оценки, эквивалент, структура оценки, принципы, функции, типологизация оценки.*

Fedorenko, Volodymyr - applicant department of philosophy, Zhytomyr State Ivan Franko University, Zhytomyr
(Zhytomyr, Ukraine) nsfedorenko@ukr.net

METHODOLOGICAL FOUNDATION OF EFFICIENCY ASSESSMENT OF MILITARY-LEGAL EDUCATION OF THE MILITARY MEN IN THE CONTEXT OF SOCIAL AND PHILOSOPHICAL ANALYSIS

This article proposes a sociological – philosophical analysis of the essence, structure, principles, and functions of efficiency assessment of military-legal education of the members of the Armed Forces of Ukraine. The special attention on consideration of methodological foundations of an assessment, proceeding from its role and a place in the structure of military legal education and a typologization of an assessment is focused. It is established in the article that efficiency assessment of military and legal education follows from axiological function of consciousness which is caused by the person’s activity. The constant need of the subject of an assessment for a certain range and development level of moral legal and combat qualities which are defined by conditions of modern fight, creates constant contradictions between the purpose, ways of its achievement and the received results which, in turn, always put the subject before a choice or change of the purpose, ways of result achievement. Therefore, efficiency assessment of military and legal education is a specific subject relation, which is expressed in a conceptual form, to real efficiency of military and legal education, as a result of which there is a

Методологічні основи оцінки ефективності військово-правового виховання військовослужбовців у контексті соціально-філософського аналізу

comparison of given effectiveness with an equivalent on the basis when it is chosen as criterion of desired satisfaction as to the range and level of development of military moral legal and combat qualities, which would allow them to perform their service perfectly. Conceptual and methodological basis of the scientific organization of efficiency assessment of military and legal education is the knowledge of its system and principles. Mastering the principles gives the general orientation, but doesn't exempt the subject of assessment from manifestation of his independence, own research at all. The main functions of efficiency assessment of military and legal education are regulative, indicated, prognostic, educational, axiological, and normative. Profound knowledge of subject of assessment of its main functions promotes their fuller realization in the assessment process that significantly increases its effectiveness. Typologization of efficiency assessment of military and legal education speaks about a variety of estimates; complexity and contradiction of an assessment process, probably, its ambiguity and focuses on research of ways of optimization and accordingly increase of its effectiveness.

Key words: *military-legal education, methodology, effectiveness, value, subject assessment, equivalent, structure of assessment, principles, functions, typologization of assessment.*

Стаття надійшла до редколегії 29.10.2015 р.

Прийнята до друку 02.11.2015 р.